

A TÁRSADALOM SZEREPE AZ ALFÖLD-FÁSÍTÁSI PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

Dr. Hevessy József

Az Alföld, e nagy természetföldrajzi, gazdasági és kultúrtörténeti szempontból is kiemelkedő tájegysége hazánknak, mindig is különleges szerepet töltött be. Az ország három részre szakadásának idejétől azonban fejlődése más irányt vett, lemaradt a térség többi tájának, országrészének fejlettségétől, településhálózata szétszakadt, nagyhatárú falvak és mezővárosok alakultak ki külterjes gazdálkodási formákkal. A múlt század végi kiegyezés hatalmas fellendülést hozott a gazdasági és társadalmi életben, jelentékenyebben azonban ez is a Felvidékre, Erdélyre és a Dunántúlra hatott, míg az Alföldön csak a közlekedés, a mezőgazdaság és az ehhez kapcsolódó háttérparágak tudtak előrelépni.

A világháborút követő békeszerződések a fejlettebb, nyersanyagbázist és kiépítettebb infrastruktúrát tartalmazó országrészeket a győztes hatalmaknak juttatták. A megmaradt ország számára felértékelődött az Alföld, mint kevésbé fejlett terület. Így írt erről Kaán Károly 1927-ben, a Magyar Alföld című gazdaságpolitikai tanulmányában:

"Amióta Trianon kegyetlen diktátumát végrehajtották rajtunk és rettenetes gazdasági leromlásunk is elkövetkezett, talpraállításunkat célzó törekvéseink keserves munkájához kutatva keressük mindenfelé az erőforrásokat. Az elsősorban szám-bavettek között szerepel természetesen a magyar Alföld is.

Egy megújulásnak, egy nemzeti újjászületésnek és megerősödésnek forró vágyával és szívós törekvéseivel fordulunk mind gyakrabban kegyetlenül megcsonkított hazánknak a múltban nem kellően kultivált e nagy síksága felé. Mind jobban érdeklődünk az Alföld iránt, amelyet gr. Széchenyi István a magyarság bölcsőjének nevezett, és nemzeti erőforrásaként jelölt meg."

Kaán Károly előbbi tanulmánya megírásakor már ismerte azt az 1923-as törvénycikkelyt, amely az alföldi erdők telepítéséről és fásításáról szólt. E törvény kifejezésre juttatta, hogy "a magyar Alföld gazdasági termelésének előmozdítása, továbbá a klimatikus viszonyok megjavítása érdekében, valamint a lakosság faszükségletének fedezése céljából tervszerűen kell az erdőket telepíteni és fásopor-
tokat, szélfogókat, fasorokat kell létesíteni az Alföldön.

Dr. Hevessy József polgármester, Debrecen.

E felismerés alapján indult el az első alföld-fásítási program, ám teljes megvalósítását érdektelenség, tulajdonosi ellenállás és pénzügyi gondok egyaránt akadályozták.

Így volt ezzel valamennyi település, maga Debrecen városa is. Ezért úgy gondolom, hogy e helyütt, a társadalom és erdő kapcsolatáról szóló előadásban szemléltetésként helye lehet a debreceni sajátosságok bemutatásának, felvillantva az erdő sorsát, a városlakók ökológiai cselekvéseivel összefüggésben.

Debrecen ősi települései születésekor a homoki részeken hatalmas erdőségek rengetegje húzódtott északi és keleti irányban, de erdővel és rétekkel takart volt a lösz is, sőt a mai Hortobágy területét is sok helyen borította összefüggő erdőség. A váradi Regestrum 1235-38. évi feljegyzése még a Vár utcáig, a mai városközpontig terjedő erdőhatárt említi. Mátyás király 1460-ban erősíti meg a várost abban a tiszteben, hogy a neki adományozott erdők használatában senki ne háborgassa, s a város védje meg az erdőket. A Debrecen környéki nagyobb erdőirtások, a szántók terjedése, az állattartás oda vezetett, hogy a nagy összefüggő erdőség csökkent a város körül. Vele együtt megváltozott a talajvíz-szint (az erdőtakaró nélküli homok felszín elengedte a talajvizet). A csupasszá vált homokot mozgásba hozta a szél. A vizek lecsapolása, a jó szándékkal megépített csatornák, a talajvíz még további süllyedéséhez vezettek. Az őshomos tölgyes helyett egyre több szárazságtűrő akácot kellett ültetni. Míg e folyamat végbement, a debreceni társadalomban minden korban fel-fel bukkant, majd mindinkább tudatossá vált a fák, az erdők iránti megbecsülés történelmi, irodalmi és ökológiai megközelítésben egyaránt. (A törökvilág debreceni főbírája, Gergely deák a szolnoki vár építéséhez Mahmud bég parancsára sem szolgáltatott fát a közeli Nagyerdőtől, sőt Apafáról sem, hanem inkább a város határán túli erdőtől vágatott ki.)

Debrecenben írta meg 1578-ban az első magyar botanikai munkát Méliusz Juhász Péter, majd 200 év múlva itt írja meg fűvészkönyvét Csapó József, s pár évtized elteltével Debrecenben adja ki "Magyar fűvészkönyv"-ét Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály. Báró Simonyi József huszárezredes 1822-ben ezredével a nagyerdőre vezető homokút szélét akáccal ülteti be. Jellemző, hogy még őrizteti is a csemetéket.

E század elejétől Debrecenben működik az egyetemi növénytan intézet Soó Rezső professzor vezetésével, aki tudatosan irányítja a figyelmet az ökológiai problémák felé.

A Nagyerdő, amely az első hazai természetvédelmi terület volt, megannyi költőnek, írónak adott ihletet. Versbe szedte zsongását, lobjai rezgését Gulyás Pál, Csokonai és Tóth Árpád. És sorolni lehetne még tovább a debreceni társadalom kötődését erdőihez, fáihoz. Sajnos eközben az utóbbi évtizedek nem kegyesek a fákhöz, erdőkhöz. A modern kor társadalma nem ismerve fel alapvető ökológiai érdekeit, rombolja saját környezetét. Soó Rezső professzor ezt így foglalta össze: "Kegyetlenül rombolva halad az emberi fejlődés útja, egyaránt pusztít - ha érdeke kívánja - életet, kultúrát, természetet."

Debrecenben ez a szemlélet a Nagyerdőre telepít egy hatalmas gyógyszergyárat,

megannyi szórakozó, kulturális és sport létesítményt - 55 hektár erdő rovására - s megvalósulnak az üde, fás kertségek helyén riasztó betontömbök, a modernizációval járó légszennyezések tovább ölik a város tüdejét.

A szemléletváltozás eredményei a város keleti határánál 1974-től létrehozott Erdőpuszták, a város utcáin mégis csak gyarapodó, s immár 65 ezer db-ot kitevő faállomány. Minden évben fásítási akció indul Debrecenben. Az új önkormányzat létrejöttékor első lépéseink között kidolgoztuk a környezetvédelmi koncepciót, amely konkrét cselekvési programokat tartalmaz:

- a meglévő erdők, fasorok védelmére,
- a településtervezés elveire,
- a városépítés szempontjaira
- új védőerdők, erdősávok telepítésére.

Különösen fontosnak tartjuk a tavasszal és ősszel nyugati, illetve déli irányból támadó porfelhők kizárását egy védőerdővel, s a lakosság öntevékenységének fokozását fásítási programunk megvalósításában. Ehhez elkészült a város közép-távú fásítási terve. Ez már a tudatos ökológiai cselekvés szintje azért, hogy Gulyás Pál, az egyik legdebrecenibb költő, verssorai ne teljesebben be. Ő így ír a városról: "Itt élek én Debrecenben, ebben a porrengetegben. Ez a város régen meghalt, maradt utána egy aszfalt.

Éppen ezért a társadalom szerepét abban látom a fásítási program megvalósításában, hogy mindenekelőtt a polgárok akaratát összefogó önkormányzatok tegyék magukévá, vallják sajátjuknak a fásítást. Csak így nyerhetők meg a települések polgárai az ügynek.

Fel kell ismerni azt a kettős lehetőséget, amelyet a fásítás során a falvak és városok kaphatnak: egyrészt cselekvő részesei a munkának a tervezés és megvalósítás során, másrészt a fásítás, az erdő felnövekedése eredményeként részesülnek annak materiális és inmateriális hasznából.

A tervezés és megvalósítás során a települések szellemi erőit mozgásba kell hozni, be kell kapcsolni az előkészítésbe, a meggyőzésbe, s a lehető legjobb terv kidolgozásába. A fásítási program megvalósítása részben enyhíthet a térséget erőteljesen sújtó munkanélküliségen is, mert a földtulajdonhoz jutás után családok találhatnak munkát az erdőültetésben és fásításban.

A társadalom felkészítése a program fogadására fontos feladat, s ebben a médiumoknak nagy szerep jut. "A magyar nép, a magyar társadalom az erdő iránt általában kevés érdeklődést tanusít, nem viseltetik iránta a meleg vonzalommal és érdeklődéssel, amelyet az erdő megérdemel. Eszmevilágától az erdő távol áll, s manapság is jó részt a fátlan Alföldön lakván, az erdőhöz szorosabb kapcsolat nem fűzi. Fokozza ezt a csekély, lanyha érdeklődést a mai, úgynevezett modern kor társadalmának a természettől való túlságos eltávolodása, elpártolása" írta Kovácsik Dezső erdőmérnök 1924-ben megjelent "Erdő világa" című könyvében. Jóllehet, az idézet egyes részleteivel ma már lehet vitázni, azt azonban le lehet szögezni, hogy kevés gondot fordítunk környezetünkre, erdeink tisztaságának megóvására. Felvaink, városaink szegélye elképesztő állapotban van, rendszeresen

és módszeresen romboljuk környezetünket. Bár a lakosság nagy része felismeri a környezet védelmének fontosságát, de tenni még csak kevesen hajlandók érte. Ezt kell úgy alakítanunk, hogy minden tulajdonos érezze felelősségét saját földjének, erdejének állapotáért. Remélhetőleg a tulajdonosi szemlélet általánossá válásával egyre kevesebb lesz az elhanyagolt, elvadult szemétbuckáktól tarkálló "közös föld".

Mint társadalmi körülmény, erősen befolyásoló hatást gyakorol majd a fásítási program megvalósítására az, hogy hogyan fog kialakulni az új földtulajdonosi réteg, mekkora lesz a birtoknagyság, milyen gazdálkodási prioritások keletkeznek a piac hatására, milyen művelési módot választanak majd, és lesz-e kellő anyagi háttér a fásításokra, a költségek megelőlegezésére, támogatására, állami hitelekre, szubvenciókra, adóelengedésre?

A polgároknak pedig tiszteletben kell tartaniuk mások tulajdonát, tisztelni kell az erdőt. Az erre való nevelést már az oktatás alsó szintjén meg kell kezdeni. Ezt nem lehet kampányszerűen levezényelni, hanem módszeresen, már az óvodától elkezdve kell a környezet, a természet szeretetére és megbecsülésére nevelni az új generációt.

Új környezetképet kell kialakítani, amelyet mint idálist követendő példának állítani, mint ahogy ezt Kaán Károly is írja: "Nekünk nem lehetnek olyan falvak és egyéb lakott helyek az eszményeink, amelyek munkás népét tikkasztó nyári nap után nem üdíti esténként a közeli erdőből kerülő hűvös erdei légáramlás, és a vele járó tiszta, páradusabb levegő. Nem lehetnek eszményeink az olyan lakott helyek, ahol a fölöttébb száraz levegőben azok a porfelhők rontják a lakosok amúgy is inficiált tüdejét, melyek.... robogó kocsik nyomán nyújtózkodnak el a házak fölött. Nem lehetnek eszményeink az olyan falvak,... ahol még az a másik eredetű por is fojtogatja a lakosságot, amelyet a szél söpör a védtelen falu felé és csap a sokszor még zölddel sem elég sűrűn körített házak falához!"

És ismét csak Kaán Károly gondolatával folytatom: "Az a kívánatos, hogy minden magyar átérezze ennek a kérdésnek a nemzet erejét fokozó és nemzetháztartásilag annyira fontos jelentőségét. A kormányzat pedig az akadályok törvényes elhárítása után, és megfelelően megindított akciók segítségével még buzdítsa és serkentse is a lakosságot."

Én a kormányon a helyi önkormányzatokat is értem, és az így értelmezett Kaán Károlyi kívánsághoz, ezzel az Alföld-fásítási program megvalósításához Debrecenben igyekszünk mindent megtenni, hogy későbbi generációink ne mondassák ránk Gulyás Pál sorait: "maradt utánuk egy aszfalt."

